

STORTINGET

Innst. 282 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Dokument 8:103 S (2022–2023)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Kathy Lie, Marian Hussein og Cato Brunvand Ellingsen om en opptrappingsplan for habilitering og en nasjonal modell for veiledning i hjemmet

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

1. Stortinget ber regjeringen fremme en opptrappingsplan for habilitering som en del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan. Planen skal omfatte habiliteringstjenester i kommunene og i spesialisthelsetjenestene og også samhandling mellom disse.
2. Stortinget ber regjeringen legge fram en nasjonal modell for veiledning i hjemmet og hverdagslivet til barn med nedsatt funksjonsevne, og komme med anbefalinger til hvordan kommunene og spesialisthelsetjenesten kan sikre at pårørende får den bistanden de har behov for.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tove Elise Madland, Cecilie

Myrseth, Even A. Røed og Truls Vasvik, fra Høyre, Sandra Bruflot, Erlend Svardal Bøe og lederen Tone Wilhelmsen Trøen, fra Senterpartiet, Lisa Marie Ness Klungland og Hans Inge Myrvold, fra Fremskrittspartiet, Bård Hoksrud og Morten Wold, fra Sosialistisk Venstreparti, Marian Hussein, fra Rødt, Seher Aydar, fra Kristelig Folkeparti, Olaug Vervik Bollestad, og fra Pasientfokus, Irene Ojala, viser til forslag i Dokument 8:103 S (2022–2023) om en opptrappingsplan for habilitering og en nasjonal modell for veiledning i hjemmet. Statsråd Ingvild Kjerkhøl har uttalt seg om forslaget i brev til komiteen av 16. februar 2023. Brevet følger som vedlegg til denne innstillingen.

Komiteen har invitert til skriftlige høringsinnspill i saken og har mottatt seks høringsinnspill fra aktører som støtter forslaget.

Komiteen viser til statsrådens uttalelse, hvor hun påpeker at det er stor variasjon i habiliteringstilbudet, noe som gjelder i både kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Videre merker komiteen seg at både Helsedirektoratet og Riksrevisjonen ved nylige gjennomganger har påpekt at det er varierende kompetanse og kapasitet i habiliteringstjenestene.

Komiteen merker seg også at statsråden viser til at familier med funksjonshemmede barn er fornøyde med oppfølgingen i barnehabilitering. I overgangen til voksenhabilitering oppleves dette mer utfordrende og krevende. For å lette denne overgangen merker komiteen seg at mange sykehus har god erfaring med overgangssamarbeidsmøte som metode.

Komiteen viser videre til at det er kommunene som har ansvaret for oppfølgingen av barn med nedsatt funksjonsevne. Fra 1. august 2022 fikk denne pasient-

gruppen rett til barnekoordinator (jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 2-5 c). Denne rettigheten gjelder også for foreldre som venter barn, og som vil trenge langvarige og sammensatte helse- og omsorgstjenester. Barnekoordinator skal gjøre det lettere for familier å få nødvendig veiledning samt sikre at tjenestene er koordinerte og helhetlige.

Komiteen merker seg at statsråden i sitt brev til komiteen viser til Hurdalsplattformen, hvor det fremkommer at regjeringen vil videreutvikle verktøyet pårørendeavtale, samt at statsråden har bedt Helsedirektoratet om å vurdere om pårørendeavtaler bør innarbeides i pårørendeveilederen. Statsråden har også gitt Helsedirektoratet i oppdrag å revidere og oppdatere pårørendeveilederen i henhold til ny kunnskap, krav og anbefalinger.

Komiteen merker seg at statsråden i sitt svarbrev viser til at habilitering i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, samt samhandling mellom disse nivåene, vil bli behandlet som en del av stortingsmeldingen om nasjonal helse- og samhandlingsplan som kommer mot slutten av 2023.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mener hovedmålet med helsepolitikken må være å fremme god helse og mestring i befolkningen, og tilby likeverdige helsetjenester over hele landet. De som trenger habilitering, må få et tilbud tilpasset den enkeltes behov. Disse medlemmer merker seg at det i dag er variasjoner i habiliteringstilbudet. Dette er påpekt både fra Helsedirektoratet og Riksrevisjonen og gjelder både kapasitet og kompetanse.

Disse medlemmer viser til at fra 1. august 2022 fikk familier med barn som trenger langvarige og sammensatte tjenester, rett til barnekoordinator i kommunen. Barnekoordinator skal gjøre det enklere for familier som har eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, å få nødvendig informasjon og veiledning samt et velferdstjenestetilbud som er koordinert og helhetlig. Disse medlemmer mener denne oppfølgingen naturlig bør skje i kommunene, slik loven pålegger i dag.

Disse medlemmer viser til statsrådets uttalelse om representantforslaget, hvor det varsles at habilitering i både spesialist- og kommunehelsetjenesten, samt samhandlingen mellom nivåene, blir en del av regjeringens stortingsmelding om nasjonal helse- og samhandlingsplan som er ventet høsten 2023. Disse medlemmer mener det er naturlig å håndtere spørsmål om habiliteringstjenestene i helse- og omsorgskomiteens behandling av denne stortingsmeldingen, og vil derfor ikke støtte forslagene framsatt i dette representantforslaget, ettersom meldingen er nært forestående.

Disse medlemmer vil videre vise til at statsråden har gitt Helsedirektoratet i oppgave å vurdere pårø-

rendeavtaler for å tydeliggjøre pårørendesamarbeidet, og at tilskuddsordningen for pårørenderarbeid er styrket med 10 mill. kroner i statsbudsjettet for 2023.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til statsbudsjettet for 2023 og budsjettkapitlene som hører inn under Helse- og omsorgsdepartementets ansvarsområde, jf. Prop. 1 S (2022–2023) og Innst. 11 S (2022–2023), hvor medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus fremmet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere behovet for en habiliterings- og rehabiliteringsreform som bidrar til å bedre tilbudet i, og samhandlingen mellom, primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Stortinget ber regjeringen komme tilbake på egnet måte.»

Disse medlemmer registrerer at Sosialistisk Venstreparti stemte imot forslaget som ble fremmet i Prop. 1 S (2022–2023).

Disse medlemmer vil henvise til statsrådets brev til komiteen, hvor det vises til at habilitering i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, samt samhandling mellom nivåene, vil bli behandlet som en del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan.

Disse medlemmer er enige med forslagsstillerne i at kommunene og spesialisthelsetjenesten må sikre at pårørende til barn med nedsatt funksjonsevne får den bistanden de har behov for. Disse medlemmer vil vise til at dette var bakgrunnen for retten til egen barnekoordinator, en rettighet som regjeringen Solberg fremmet forslag om, og som kom på plass fra 1. juli 2022. Barnekoordinator skal gjøre det enklere for familier som har eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, å få nødvendig informasjon og veiledning samt et velferdstjenestetilbud som er koordinert og helhetlig.

Disse medlemmer vil også vise til at fritt brukervalg har sikret barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier tjenester av god kvalitet og muligheten til å velge mellom flere godkjente aktører i kommunene. Disse medlemmer mener det er en svekkelse av rettighetene for disse familiene når fritt brukervalg fjernes av regjeringen Støre og Sosialistisk Venstreparti.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at Sosialistisk Venstreparti har fremmet en rekke forslag i Stortinget for å styrke rehabiliterings- og habiliteringstjenestene, blant annet i Dokument 8:43 S (2020–2021), Representantforslag om å sikre likeverdige og gode rehabiliteringstjenester i hele landet, jf. Innst. 271 S (2020–2021), der det ble fremmet forslag om å sette ned et utvalg og helt konkrete tiltak. Sosialistisk Venstreparti stod alene om et forslag, men stod også sammen med Arbeiderpartiet og Senterparti-

et om flere av forslagene. Dette medlem merker seg at samtlige av forslagene de daværende regjeringspartiene stemte mot, var mer forpliktende enn det litt uklare

«vurdere behovet for en habiliterings- og rehabiliteringsreform».

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til Fremskrittspartiets mangeårige kamp for å sikre fritt brukervalg og gode tjenester knyttet til brukerstyrt personlig assistanse (BPA). Det er dessverre store geografiske forskjeller i habiliterings- og rehabiliteringstilbudene i dag, noe som gjør at postadressen er svært avgjørende for hvor gode tjenester man får. Disse medlemmer mener det skal være en selvfølge at alle skal kunne få velge det tilbudet og behandlingsstedet de ønsker, uavhengig av om det er offentlig eller privat og uavhengig av hvilken kommune man bor i. Det er viktig å styrke dialogen mellom kommune- og spesialisthelsetjeneste slik at informasjon deles riktig, og at brukerne får et verdig tilbud uavhengig av bosted.

Disse medlemmer mener kommunene mangler et helhetlig tilbud når det gjelder habilitering og rehabilitering. Det tverrfaglige samarbeidet og samarbeidet mellom forvaltningsnivåene må styrkes, slik at oppmerksomheten rettes mot pasienten som et helt menneske.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener det er viktig at samhandlingen mellom kommune- og spesialisthelsetjeneste styrkes for å sikre best mulig pasientbehandling. Men disse medlemmer mener at forslaget om en opptrappingsplan ikke i tilstrekkelig grad ivaretar dette behovet og kan føre til at prosessen vil ta lengre tid enn nødvendig.

På bakgrunn av dette fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med konkrete tiltak for å styrke samhandlingen mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten for å sikre en god habiliterings- og rehabiliteringstjeneste i hele landet.»

Disse medlemmer støtter forslaget om at det skal utarbeides en nasjonal modell for veiledning i hjemmet, og viser til høringsvar fra Løvemammaene, som skriver:

«Denne nasjonale modellen må faktisk ansvarliggjøre kommunene på ansvaret de har for å sikre gode og forsvarlige tjenester rundt familiene.»

Disse medlemmer mener dette er et viktig innspill, og at en modell må sikre at kommunene følger opp sine lovpålagte oppgaver. Det er behov for en mer hel-

hetlig tilnærming til habiliteringsfeltet i kommunene. Forslaget om en nasjonal modell kan bidra til dette og sikre at tjenestene har god kvalitet i hele landet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt merker seg at helse- og omsorgsministeren i sitt svar til komiteen deler bekymringen for situasjonen innen habilitering, og at hun er

«kjent med utfordringene bl.a. knyttet til at det er variasjon i habiliteringstilbudet både i spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten».

Dette er også i tråd med rådgivningsselskapet KPMG sin evaluering av Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering (2017–2019).

Statsråden viser i sitt svar til en rapport fra Helsedirektoratet som gir et viktig grunnlag for videre planlegging av habiliteringstjenestene i fremtiden. Det at spesialisthelsetjenesten gir habiliteringstjenester til flere pasienter nå enn før pandemien, kan ha ulike årsaker. Særlig er det verdt å merke seg at antall barn med autismespekterdiagnoser er økende. Rapporten sier likevel lite om kvaliteten på tjenestene og ingenting om sammenhengen mellom tjenestene i kommunene og tjenestene i spesialisthelsetjenesten og ser heller ikke tallene opp imot endringer i ventelister. Derfor er det også fint at departementet har gitt helseforetakene i oppdrag å

«vurdere behov for økte ressurser for å sikre faglig kvalitet, kompetanse, likeverdige tjenestetilbud og samhandling i habiliteringstjenestene, i samsvar med Helsedirektoratets veileder».

Disse medlemmer merker seg at statsråden i sitt svar til komiteen understreker tydelig, i motsetning til det som er fremkommet tidligere, at habilitering i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og samhandling mellom nivåene, skal behandles som del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan. Det er viktig å understreke at habilitering er noe annet enn rehabilitering og må behandles særskilt. Det er også viktig at innspillene i denne saken blir tatt med i arbeidet med helse- og samhandlingsplanen.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om å behandle habilitering i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og samhandling mellom nivåene, som en særskilt del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus viser til at familier ofte trenger bistand i hjemmet. Dette gjelder både assistanse og avlastning og også veiledning i hver-

dagens situasjoner. Helse og omsorgstjenesteloven § 3-6 slår fast at til

«personer med særlig tyngende omsorgsarbeid skal kommunen tilby nødvendig pårørendestøtte blant annet i form av 1) opplæring og veiledning».

Flere kommuner har gode tilbud, men det er kjent at det er en utfordring å tilfredsstille dette kravet mange steder. I NOU 2020:1, Tjenester til personer med autismespekterforstyrrelser og til personer med Tourettes syndrom, påpekes også behovet for en styrket innsats for veiledning i hjemmet, og der står det blant annet:

«Utvalget har fått innspill om at veiledning i hjemmet oppleves som svært verdifullt, men at tilgangen på fleksibel og ambulant veiledning til foreldre og familier er mangelfull flere steder. På grunn av manglende tilbud om slik veiledning leier enkelte familier inn private konsulenter med relevant kompetanse.»

Disse medlemmer merker seg at statsråden i sitt svar til komiteen viser til flere viktige initiativ for å gjøre hverdagen til familier med barn med en funksjonsnedsettelse bedre. Særlig utvikling av barnekoordinator har potensial til å være et viktig tiltak og må evalueres for å sikre dette. Det er riktig at dette arbeidet først og fremst må være en kommunal oppgave, men ofte i tett samarbeid med spesialisthelsetjenesten. Disse medlemmer legger også merke til at de fleste av tiltakene som nevnes, ikke innebærer direkte veiledning i hjemmet. Ofte står pårørende overfor komplekse problemstillinger som krever tett oppfølging. En nasjonal modell for veiledning i hjemmet kan legge grunnlag for en mer helhetlig tilnærming og et bedre og mer effektivt hjelpetilbud og gi støtte til kommunene.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det utvikles en nasjonal modell for veiledning i hjemmet og hverdagslivet til barn med nedsatt funksjonsevne, og komme med anbefalinger til hvordan kommunene og spesialisthelsetjenesten kan sikre at pårørende får den bistanden de har behov for.»

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener det avgjørende må være hvilken hjelp man har behov for, og hvordan man best mulig kan få denne, og ikke hvilken kommune man bor i. Dette medlem viser til at Kristelig Folkeparti som en del av regjeringen Solberg fikk gjennomslag for at alle barn som har behov for sammensatte tjenester, har rett på en barnekoordinator. Dette medlem vil understreke at en koordinator ikke løser alle utfordringer med sammensatte tjenester, men mener det er en forbedring. Dette medlem mener videre at det er behov for å fortsette arbeidet med å sikre alle likeverdige og gode

tjenester for de behovene den enkelte har. Habilitering og rehabilitering er ujevnt fordelt geografisk, og dette medlem vil styrke overgangen fra barnehabilitering til voksenhabilitering. En nasjonal modell for veiledning i hjemmet og i hverdagslivet kan være viktig for å redusere geografiske forskjeller og bidra til et bedre samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten, primærhelsetjenesten og pårørende. Dette medlem støtter forslaget om en nasjonal modell.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med konkrete tiltak for å styrke samhandlingen mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten for å sikre en god habiliterings- og rehabiliteringstjeneste i hele landet.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen sørge for at det utvikles en nasjonal modell for veiledning i hjemmet og hverdagslivet til barn med nedsatt funksjonsevne, og komme med anbefalinger til hvordan kommunene og spesialisthelsetjenesten kan sikre at pårørende får den bistanden de har behov for.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen om å behandle habilitering i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og samhandling mellom nivåene, som en særskilt del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:103 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Kathy Lie, Marian Hussein og Cato Brunvand Ellingsen om en

opptrappingsplan for habilitering og en nasjonal modell for veiledning i hjemmet – vedtas ikke.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 13. april 2023

Tone Wilhelmsen Trøen

leder

Tove Elise Madland

ordfører

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Statsråden

Helse- og omsorgskomiteén
Stortinget

Deres ref

Vår ref

Dato

23/525-

16. februar 2023

**Dokument 8:103 S (2022-2023) – representantforslag om
opptrappingsplan for habilitering og en nasjonal modell for veiledning i
hjemmet**

Jeg viser til Stortingets henvendelse av 31.januar 2023, hvor helse- og omsorgskomiteén ber om en uttalelse fra Helse- og omsorgsministeren om representantforslag fra Kirsti Bergstø, Kathy Lie, Marian Hussein og Cato Brunvand Ellingsen. Representantene fremmer følgende forslag:

- 1. Stortinget ber regjeringen fremme en opptrappingsplan for habilitering som en del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan. Planen skal omfatte habiliteringstjenester i kommunene og i spesialisthelsetjenestene og også samhandling mellom disse.*
- 2. Stortinget ber regjeringen legge fram en nasjonal modell for veiledning i hjemmet og hverdagslivet til barn med nedsatt funksjonsevne, og komme med anbefalinger til hvordan kommunene og spesialisthelsetjenesten kan sikre at pårørende får den bistanden de har behov for.*

Svar:

For regjeringen er det å fremme god helse og mestring i befolkningen ett av våre høyest prioriterte mål. Jeg mener det er viktig at alle som har behov for habilitering får et faglig godt tilbud tilpasset den enkeltes behov. Det gjelder uavhengig av både alder og hvor i landet man bor.

Jeg er kjent med utfordringene bl.a. knyttet til at det er variasjon i habiliteringstilbudet både i spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Områdene habilitering, rehabilitering og mestring vil følges opp gjennom Nasjonal helse- og samhandlingsplan. Gode pasientforløp og samhandling er kjerneelementer i meldingen.

På bakgrunn av oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet i 2022 har Helsedirektoratet laget rapport om habilitering i spesialisthelsetjenesten 2017–2021. Rapporten viser bl.a. at flere pasienter får tilbud om habilitering i spesialisthelsetjenesten nå enn før pandemien. Økningen er spesielt stor innen habilitering av barn, og både barn og voksne får i økende grad tilbud om ambulante tjenester.

Helsedirektoratet og Riksrevisjonen har i nylige gjennomganger vist at sykehusene har varierende kompetanse og kapasitet i habiliteringstjenestene. De regionale helseforetakene har i 2021 og 2022 gjennomgått sine habiliteringstjenester på bakgrunn av oppdrag om å «vurdere behov for økte ressurser for å sikre faglig kvalitet, kompetanse, likeverdige tjenestetilbud og samhandling i habiliteringstjenestene, i samsvar med Helsedirektoratets veileder». Helseforetakene skal gi tilbakemelding om dette til departementet i mars 2023.

I sykehusene er mange familier med funksjonshemmede barn fornøyde med en tett oppfølging i barnehabiliteringen. I voksen alder er fastlegen i større grad involvert, og voksenhabiliteringen er i mindre grad involvert enn det brukeren og familien er vant til. Overgang til voksenavdeling faller ofte sammen med andre endringer som overgang skolearbeid, flytting til egen bolig og større selvstendighet og uavhengighet av foreldre. Denne overgangen oppleves som krevende av mange brukere. For å lette overgangen fra barn til voksen har mange sykehus god erfaring med å avholde overgangssamarbeidsmøte med fastlege, representanter fra førstelinjetjenesten, pårørende og pasient - i god tid før pasienten fyller 18 år.

Det er naturlig at ansvaret for oppfølging i hjemmet for barn med nedsatt funksjon ligger til kommunene. I kommunene kan koordinerende enhet for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator ha en viktig rolle i å sikre gode overganger. Familier som har eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, og som vil ha behov for langvarige og sammensatte eller koordinerte helse- og omsorgstjenester og andre velferdstjenester, har rett til barnekoordinator etter pasient- og brukerrettighetsloven § 2-5 c, frem til barnet fyller 18 år. Rett til barnekoordinator trådte i kraft 1. august 2022. Samtidig fikk kommunene en plikt til å tilby barnekoordinator til familier/barn som oppfyller vilkårene for rett til barnekoordinator. Fra samme tidspunkt ble regler om samordning og samarbeid mellom velferdstjenestene harmoniserte og styrket. Barnekoordinator skal gjøre det enklere for familier som har eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, å få nødvendig informasjon og veiledning, samt et velferdstjenestetilbud som er koordinert og helhetlig.

Jeg er opptatt av å ivareta og støtte opp om de pårørende. Av Hurdalsplattformen fremkommer det at regjeringen vil «videreutvikle verktøyet pårørendeavtale med kommunen som et tilbud til pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver.» Jeg har gitt Helsedirektoratet i oppdrag å utarbeide et verktøy med formål om å legge til rette for gode rutiner for samarbeidet mellom pårørende og helse- og omsorgstjenesten, slik at også pårørendes rettigheter til informasjon og medvirkning ivaretas. I oppdraget har jeg bedt Helsedirektoratet vurdere om pårørendeavtaler bør innarbeides i pårørendeveilederen, og i så fall på hvilken

måte. Pårørendeveilederen beskriver pårørendes rettigheter og helse- og omsorgstjenestenes plikter, og benyttes av helsepersonell både i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og i spesialisthelsetjenesten. Jeg har også gitt Helsedirektoratet i oppdrag å revidere og oppdatere pårørendeveilederen i henhold til ny kunnskap, nye krav og anbefalinger innenfor pårørendefeltet. Jeg har videre styrket tilskuddsordningen *Helhetlig støtte til pårørende med krevende omsorgsoppgaver* med 10 mill. kroner til 19,2 mill. kroner. Lærings- og mestringssentrene i spesialisthelsetjenesten inkluderer pårørende i flere kurs og pårørende som deltar på disse kursene er i hovedsak ektefelle/samboer/partner eller foreldre. Noen lærings- og mestringssentre har også egne mestringkurs rettet mot pårørende.

Vi har valgt å behandle habilitering i spesialisthelsetjenesten og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og samhandling mellom nivåene, som del av Nasjonal helse- og samhandlingsplan. Sammen med de nye rettighetene og pliktene for oppfølging av barn i den kommunale tjenesten, samt arbeider med oppfølging og ivaretagelse av pårørende, skal disse tiltakene bidra til å ivareta personer med behov for habiliteringstjenester og deres pårørende på en god måte.

Med hilsen

Ingvild Kjerkol